

רשימות חוברת קנח

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ עקב, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — מכתב להרב יחזקאל פייגיין (מיום יט' אייר תרצ"ט), ע"ד מ"ש ב"התמים" (במדור "שערי חסידות") בענין תפלה, ששייך למ"ש בפרשת השבוע (עקב יא, יג) "ולעבדו בכל לבבכם", "עבודה שהיא בלב וזו היא תפלה" (פרש"י).

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

עש"ק פ' עקב, ה'תשנ"ח

ברוקלין, נ.י.

הר"ף. יט' אייר. צ"ט.

... בשם תפלה מצינו דקורין לתפלת יח' בפרט, ולכל סדר התפלה בכלל. ובדוגמת השמות מלאכים כוכב טהרות, כמובא בהקדמת פיה"מ ובפי' היד יסוה"ת ב' ז' וג' א'.

והוא מלבד מה שבכלל לבקשה יקרא לפעמים בשם תפלה וכמ"ש בפיה"מ ברכות ד' ב'.

ובכללות סה"ת יש כמה מערכות^א, והעקרים הם ק"ש ושמו"ע. והנה כשמבארים מצות אלו בדא"ח, מצינו בכ"מ דכל התפלה וגם יח' בכלל, היא באור הק"ש. ובכ"מ מבואר שכהת"פ וגם ק"ש בכלל היא הכנה לשמו"ע^ד.

ומה דבמנחה אפשר להתפלל יח' אף דאין ק"ש מבואר בתו"א ד"ה יודא אתה. והא דאין ק"ש במנחה ובערבית הוא רק בקצור מבואר בלקו"ת ד"ה את קרבני הא' ובאורו. ועייג"כ בזה פרע"ח ש' הק"ש פ"ח ופי"ז.

והנה בשאלת השואל וכן הקושיות שהעיר בהמענה עליהם מדברים בתפלת יח' בפרט והענינים בהמענה שבזה רצה לתרץ הם שייכים לק"ש (ועפהנ"ל דהתפלה היא ביאור הק"ש).

מכיון שאינו מציין בהמענה אף אי אלו מהעקרים במאמרי דא"ח שעליהם נשען, א"י באיזה מהם בפרט מוכיח שהוא כנ"ל, כי רבים הם

(א) ובכלל הם ד' שליבות שבסולם [זה היום רצ"ד ג' פסוד"ז ברכות ק"ש וק"ש ושמו"ע. וצ"ע דלכאורה הם: עד ב"ש, פסוד"ז, ק"ש וברכותי, שמו"ע כנגד אבי"ע נר"נ ונשמה לנשמה עיין בפע"ח ראש ש' התפלה. קונ' העבודה] בנגלה: ק"ש מה"ת (ברכות כא. שו"ע או"ח סי' סז). יח' פלוגתא אם עיקרה מה"ת. ברכות כ: יד ה' תפלה ונ"כ. שו"ע או"ח סק"ו). ברכות ק"ש תקנת עזרא כמו כל הברכות (ברכות לג', יד ק"ש א' ז'). פסוד"ז שבחו חכמים למי שקורא (יד תפלה ז' יב'. שבת קיח: עיי"ש ברש"י ורי"ף. בשער הכולל שג"ז מתקנת כנה"ג. לקו"ת פקודי ס"ח). עד ב"ש (יעוין בש' הכולל).

(ב) ולדוגמא בהקדמת הסי'.

(ג) ולדוגמא לקו"ת ד"ה לא הביט ס"ד.

(ד) וכמובן אין בזה סתירה.

רשימות חוברת קנח

מתחיל מתניא פמ"ט וקו"א ד"ה לא טובה ומסיים בקוני' העבודה, וכו"כ דרושים באמצע.

אבל בכלל הרי מלבד שהוא מוכרח ע"פ פשוט ונגלה דואהבת וגו' ובכל מאדך הוא בק"ש ויח' הוא רחמי"ה קמי מרי' כעבדא הרי גם מכל החלוקים המבוארים בדא"ח' מוכח שענין האהבה שייך לק"ש וענין שמו"ע הוא בטול.

ובמילא במש"כ בהמענה, הרי מכיון שק"ש מה"ת וגם זמנה והנוסחא הרי השייך לשמע ואהבת הי' גם בדורות הראשונים" קודם שתקנו להתפלל תפלת יח (אלא שאז דאכשור דרי הי' מספיק ההתבוננות דפסוק א' לבד, ולא הוצרכו לפסוד"ד וברכות ק"ש"ט) ולא זהו מה שנתוסף בתקנת תפלת יח'.

ואף שאינו נוגע כ"כ לכאן, הנה לכאורה ג"ז ברור, הן ע"פ נגלה והן ע"פ דא"ח, שאיך שיהי' אופן העבודה דק"ש ושמו"ע והפועל יוצא מזה, ה"ה מצות התלויות בדבור וענינים: קבלת מ"ש, ליחדו, מס"נ' — דעיקר ק"ש ומה"ת"י הוא פסוק א' — ובקשת רחמי, כעבדא קמי מרי, בטול מס"נ. משא"כ מצות לאהבו. ויעוג"כ שיחת שבועות רצ"ג ד"ז.

דרך אגב: הערתו בענין צורך קביעות נוסח יח' יעוין יד תפלה פ"א ג' וד'. הלשון בד"ה לא הביט משמעל, דקאי בדרוש זה כמ"ד דולעבדו

ה' ו') עיין ברכות כ: שבת י' ע"א.

ז) בריאה ואצי', צלותא דמיושב דמעומד (שה"ש שימני כחותם ביאורו ס"ה) חצר החיצונה הפנימית בית פסוד"ז ק"ש וברכותי' שמו"ע (לקו"ת כי תשמע ס"ב) חרב רומח קשת כנ"ל (הוספות לתו"א ואני נתתי ובאורו. סי' ש' התפלה ד"ה הנ"ל. יעוין ג"כ לקו"ת ד"ה כי תהיין) ה' ראשונה ואחרונה (קשעהמ"ט) יחוד חו"ב וזו"ן (סי' ש' הק"ש ד"ה להבין ההפרש. דרמ"צ שרש מצות התפלה) ממכ"ע סוכ"ע אהוי"ר ובטול (תו"א יודא אתה) בן ועבד ( ) פנימי מקיף ( ) רצו"ש ( ) ה' ראשונה י' ( ) כסא מנורה (נעשה נא רצ"א ה' ו') אש קול דממה ( )

ח) ט) עיין לקו"ת גלבד כי תהיין, ויעש משה נחש, ענין ק"ש ס"ג. תניא קו"א סד"ה הנה לא טובה. הקדמה לתו"א והוספות. סוף קוני' העבודה.

י) עיין תניא פכ"ה מז'.

כ) ברכות יג:

ל) דדוחק גדול ליישב בל' הלקו"ת, דיש בתפלה ב' ענינים: בקשה בעת צרה, עבודת הלב שהיא ע"ד כונת המצות ורק הב' קאי בלקו"ת.

זה תפלה הוא אסמכתא בעלמא, ולא כדעת רוב מוני המצות. ואו"א דא"ח. ולענין הדרוש אינו נוגע מחלקותם.

התפלה שמגעת למדת יראה — קוני' העבודה — לקו"ת וזה מעשה המנורה.

תפלה מה"ת א"ל: שו"ע אדה"ז סק"ו ס"ב. פר"ח ספ"ט. שאגת ארי' סי"ד. מג"א סק"ו סק"ב וא"ר שם. פס"ד להצ"צ חי' על הרמב"ם הל' תפלה. סה"מ עשה ה', י'. כוזרי מ"ג יז' יט' לה' (מחלק בין ת. צבור לת. יחיד

" לקו"ת במד"ס א'. וזה מעשה המנורה (מה"ת אין צריך כ"א ק"ש ומעט תפלה*). קוני' העבודה. ויעש משה נחש. בחקתי הב'.

תניא פמ"א שהעבודה במנין תרי"ג. ועיין סה"מ מ"ע ה', דהיינו דוקא את"ל דתפלה מה"ת. ושם בדרי"מ צ' דלהרמב"ן דס"ל תפלה מדרבנן, מכניס מ"ע אחרת במקומה.

(* זכרון לראשונים סי' רנ"ח תשובה לר' שרירא גאון — העתקתי ממבוא ל"אוצר התפלות": כך שמענו שלא הי' להם בתפלה בבית ראשון אלא ברכות אבות וגבורות וקדושת השם והם ג' ראשונות ועבודה וברכה לבסוף אחר שמברכין על המאורות וקוראין עשרת הדברות וקורין שמע והא"ש ומזכירין יצי"מ בפ' ויאמר ומברכין אחת לאחרי' על גאולת ישראל באמת ויציב ושאר ברכות של תפלות בבית שני תקנום הנביאים ואנכה"ג

להרב יחזקאל פייגיין. יט' אייר. תרצ"ט¹.

א. ... בשם "תפלה" מצינו דקורין לתפלת יח' בפרט, וגם לכל סדר התפלה בכלל. ובדוגמת השמות "מלאכים", "כוכב", "טהרות", שהם שמות של סוגים פרטיים, וגם שמות של כללות המין — כמובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ, ובפירוש היד הל' יסוה"ת פ"ב ה"ז ופ"ג ה"א².

והוא מלבד מה שבכלל ל"בקשה" יקרא לפעמים בשם "תפלה", וכמ"ש בפיה"מ ברכות פ"ד מ"ב³.

ובכללות סדר התפלה יש כמה מערכות⁴, והעיקרים הם: קריאת שמע ושמונה עשרה.

(א) ובכלל הם ד' שליבות שב"סולם" דתפלה [וראה ד"ה זה היום תרצ"ד פ"ג שד' השליבות הם: (א) פסוקי דזמרה, (ב) ברכות ק"ש, (ג) וק"ש, (ד) שמו"ע. וצ"ע, דלכאורה, ד' השליבות הם: (א) עד ברוך שאמר, (ב) פסוד"ז, (ג) ק"ש וברכותי', (ד) שמו"ע — שהם כנגד ד' עולמות אבי"ע, וכנגד ד' הבחינות נפש רוח נשמה ונשמה לנשמה (עיין בפע"ח ראש שער התפלה. קונטרס העבודה⁵)].

(1) ע"ד מה שכתב בארוכה ב"התמים" חוברת ז' (תמוז תרצ"ז) — ע' פג ואילך, והמשכו בחוברת ח' (כסלו תרח"ץ) — ע' סו ואילך, לתרץ שאלת השואל ע"ד הסתירה לכאורה בדברי אדה"ז אם תפלה היא מדאורייתא או מדרבנן. וראה לקמן הערות 19-21.

(2) בהקדמת פיה"מ (ד"ה והחלק הששי): "ענין קריאת שם הסדר סדר טהרות וקרא שם מסכת ממנו טהרות .. אינו תפיסה אצל חכמי ההגיון שהם קוראים המין הפרטי בשם המין הכולל אותו". ובפירוש הי"ד: "מלאכים — שם כולל לכל, ועתים יקראו למין בשם הסוג, כמו שאמרו מסכת טהרות והוא מכלל סדר טהרות. וכן כוכב שם לכל הכוכבים, ונקרא עטאר"ד כוכב"; "כבר הקדמנו שלא ימנע שיקרא המין בשם הסוג, כמו שקרא למעלה הששית ממעלת המלאכים — מלאכים, גם כן קרא לזה כוכב, אע"פ שזה שם כולל לכל הכוכבים".

(3) ושם — לענין "רבי נחוניא בן הקנה הי' מתפלל כו'": "וקרא שמה תפלה על מנהג הלשון שהוא מננה כל בקשה תפלה".

(4) סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, ב.

(5) בפע"ח: "ד' עולמות אבי"ע .. כנגדן ד' חלקי סדר התפלה, והם: הקרבנות שהוא מתחלת כל הברכות עד ברוך שאמר. ואח"כ הזמירות, שהם מתחלת ב"ש עד סוף ישתבח. ואח"כ יוצר וכל ברכת ק"ש עד העמידה. ואח"כ העמידה עצמה של ח"י ברכות .. ד' חלקי התפלה הוא כדי להעלותם ולכללם עולם בעולם כו'". ובקונטרס העבודה בתחלתו: "סולם דא צלותא שע"י הסולם דתפלה מתעלה נר"ן שבנפשו עד שראשו מגיע השמימה, היינו התקשרות

וחילוקם בנגלה — ע"פ סדר חשיבותם: (א) ק"ש — שחיובה מן התורה (ברכות כא, א. שו"ע או"ח סי' סז). (ב) יח' — פלוגתא אם עיקרה מן התורה (ברכות כ, ב. יד ריש ה' תפלה ונ"כ. שו"ע או"ח סק"ו). (ג) ברכות ק"ש — תקנת עזרא, כמו כל הברכות (ברכות לג, א, יד ה' ק"ש פ"א ה"ז). (ד) פסוד"ז — שבחו חכמים למי שקורא (יד ה' תפלה פ"ז הי"ב. שבת קיח, ב עיי"ש ברש"י ורי"ף). בשער הכולל¹⁰ כתב שגם זה

עצמות הנשמה בחי' נשמתא לנשמתא במקור חוצבה בעצמות אוא"ס ב"ה בתפלת שמו"ע. וממשיך לבאר ש"תחלת העבודה דבחי' נפש בבחי' הודאה .. שזהו העבודה דבחי' עשי", ומבאר, ש"בפרטיות בתפלה הוא עד ב"ש". ונמצא, שהשליכה הא' היא עד ב"ש, ובמילא, ק"ש וברכות' נחשבים לשליכה אחת.

(6) בברכות: "ק"ש .. דאורייתא". ובשו"ע: "ספק אם קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך כו" (לפי שכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו כו' — ט"ז).

(7) בברכות — לענין חיוב נשים בתפלה: "דרחמי נינהו, מהו דתימא הואיל וכתוב בה ערב ובקר וצהרים כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קמ"ל" (ובפרש"י: "ולא גרס פשיטא, דהא לאו דאורייתא". ובתוס': "ורש"י לא גריס לי' שהרי תפלה דרבנן היא ומאי מ"ע שייכי בי'. ומ"מ יש ליישב, דהא הלל מדרבנן, ונשים פטורות מהאי טעמא דמצות עשה שהזמן גרמא הוא כו"). — ואולי הכוונה שמשלשון הגמרא "מצות עשה", יש להוכיח שעי"קרה מן התורה (אף שמפורש להדיא שם כא, א: "תפלה דרבנן"), כשיטת הרמב"ם דלקמן.

ברמב"ם: "מצוה עשה להתפלל בכל יום .. ואין מנין התפלות מן התורה ואין משנה התפלה הזאת מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה .. חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואח"כ נותן שבח והודי' לה' על הטובה שהשפיע לו .. כיון שגלו ישראל .. נתבלבלו שפתם .. תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקב"ה .. כיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות .. וכן תקנו שיהא מנין התפלות וכו'". ובכסף משנה: "ודע שהרמב"ם ז"ל השיג על רבינו במ"ש שהתפלה היא מצוה מן התורה, שכבר ביארו חכמים בגמרא תפלה מדרבנן וכו', עיי"ש בארוכה.

ובשו"ע (ס"ב): "נשים ועבדים אע"פ שפטורים מק"ש חייבים בתפלה מפני שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא" (ובמג"א: "כ"כ הרמב"ם דס"ל דתפלה מ"ע דאורייתא היא דכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכו', אך מדאורייתא די בפעם אחד ביום ובכל נוסח שירצה .. והרמב"ן סובר תפלה דרבנן וכן דעת רוב הפוסקים. ועיין בתוס' דברכות דף כ' ריש ע"ב. ובסמ"ק כ' שמצוה להתפלל בעת צרה").

(8) בברכות: "אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות כו'". ובי"ד: "ברכות אלו (דק"ש) עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל, עזרא הסופר ובית דינו תקנום".

(9) בי"ד: "ושבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתהלה לדוד עד סוף הספר". ובשבת: "א"ר יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום .. כי קאמרינן בפסוקי דזמרא", ובפרש"י: "שני מזמורים של הילולים הללו את ה' מן השמים, הללו אל בקדשו", וברי"ף: "ומאי ניהו מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יי'".

(10) ראה פ"ה סק"ב (שם סק"א. פ"ו סק"ג): "ברוך שאמר וישתבח שתקנו אנשי כנה"ג ברכה ראשונה ואחרונה על התשבחות של פסוד"ז" (ובפ"ו סק"א: "גם פסוקי יהי כבוד תקנו אנשי כנה"ג". ושם סק"ח: "מה שמוסיפים הפסוקים אשרי קודם תהלה לדוד הוא תקון קדמון מאנשי כנה"ג"). וראה הערה 12.

והנה, כשמבארים מצות אלו (ק"ש ושמו"ע) בדא"ח, מצינו בכמה מקומותי דכל התפלה, וגם יח' בכלל, היא ביאור הק"ש. ובכה מקומותי מבואר שכל התפלה, וגם ק"ש בכלל, היא הכנה לשמו"ע.

ומה דבמנחה אפשר להתפלל יח', אף דאין ק"ש שהיא הכנה לשמו"ע — מבואר בתו"א ויחי ד"ה יודא אתה¹⁶. והא דאין ק"ש במנחה, ובערבית הוא רק בקצור — מבואר בלקו"ת פינחס ד"ה את

מתקנת כנסת הגדולה. וכן הוא בלקו"ת ד"ה אלה פקודי ס"ח¹¹). (ה) עד ב"ש (יעוין בשער הכולל¹²).

(ב) ולדוגמא — בהקדמת הסידור¹³.

(ג) ולדוגמא — בלקו"ת בלק ד"ה לא הביט ס"ד¹⁴.

(ד) וכמובן — אין סתירה¹⁵.

(11) ושם (פקודי ה, ג): "קודם ק"ש תקנו אנכה"ג פסוקי דמרה" (וראה גם לקו"ת ד"ה וזה מעשה המנורה שנעתק בהערה 42).

(12) בפ"ה סק"א: "הודו לה' קראו בשמו, הם פסוקים מלוקטים שהיו אומרים בזמן הבית בשעת הקרבת התמידין (סדר עולם פי"ד). ובספר האשכול כתב ונראה הטעם שקבעו לומר פסוקי הודו שכל השנים שהי' הארון ביריעה (שמואל ב' ז') תקן דוד לאמר לפניו מזמור זה ככתוב בספר יוחסין. כתוב בשער הכוונות אשר פסוקי א"ל נקמות קבעו כאן בסדר התפלה להעלות נצוצי קודש של עשרה הרוגי מלכות עיי"ש. ומזה ראי' ברורה אשר מן הודו עד ברוך שאמר לא נתקן ע"י כנסת הגדולה שהיו זמן רב קודם עשרה הרוגי מלכות שהיו מחכמי הש"ס". וראה גם בפ"ג — "מה טובו עד הודו".

(13) ושם (סידור (עם דא"ח) שער התפלה ד"ה הקל קול יעקב (יט, א)): "ושאר התפילה הוא ביאור הק"ש כנודע".

(14) ושם (עא, ג): "כל סדר התפלה שעד שמו"ע הוא הכנה לשמו"ע".

(15) ראה גם הערת רבינו לד"ה הקל קול יעקב הנ"ל שנדפס בתור הקדמה למחזור השלם לר"ה ויוהכ"פ: "בלקו"ת בלק ד"ה לא הביט רס"ד, שכל התפלה הכנה לשמו"ע. וי"ל. ואכ"מ". ובלקו"ש חכ"ב ע' 116 הערה 19: "ובמק"א מדובר ע"ד ב' הביאורים א) דעיקר התפלה — תפלת העמידה (לקו"ת בלק עא, ג). (ב) דעיקרה ק"ש ושאר התפלה הוא ביאור הק"ש כנודע (הקדמת אדה"ז לסדורו)*".

(16) ושם (מה, ג): "מפני שכבר הקדימו בשחרית ק"ש וברכותי" (וממשיך שם: "ובערבית צריך לחזור להתחיל ק"ש וברכותי' קודם התפלה").

(* בזכרון אחדים, שבא' המאמרים ביאר כ"ק אדמו"ר תיווך הדברים: ענין התפלה הוא היציאה ממציאותו כו'. ולכן, בנוגע לנפש האלקית, שמצד עצמה היא בטבע הרצוא והעלי' למעלה — כל התפלה היא הכנה לשמו"ע, שהו"ע השוב; ובנוגע לנפש הבהמית, שצריך לפעול אצלה הרצוא לאלקות — התפלה הוא ביאור הק"ש, שהו"ע הרצוא (ראה לקמן הערה 35).

את קרבני הא' ובאורו¹⁷. ועיין ג"כ בזה פרע"ח שער הק"ש פ"ח ופי"ז¹⁸.

ב. והנה, בשאלת השואל¹⁹, וכן הקושיות שהעיר בהמענה עליהם²⁰ — מדברים בתפלת יח' בפרט, ואילו הענינים בהמענה שבזה רצה לתרץ²¹ — הם שייכים לק"ש²² (וע"פ הנ"ל דבכמה מקומות מצינו שהתפלה היא ביאור הק"ש²³).

(17) ושם (עו, א. עז, סע"ב ואילך): "כנגד ב' בחי' .. העלאה והמשכה תיקנו ב' תפלות חובה שחרית ומנחה, שחרית ממטה למעלה .. ומנחה לשון מנוחה שהוא בחינת המשכה מלמעלה למטה בבחי' תפלת י"ח שבמנחה אין שם רק תפלת י"ח משא"כ בשחרית תקנו ברוך שאמר ופסוקי דזמרה וקריאת שמע שהם בחי' מלמטה למעלה"; "וערבית יש בו ג"כ ק"ש ותפלה אלא שאין מאריכין לפי שיעקב כלול משניהם כו".

(18) בפ"ח: "ענין קריאת שמע של שחרית וערבית .. ולמה לא נאמר בתפלת המנחה .. סוד הק"ש הוא ליחוד או"א יחוד המעולה וכדי שתתייחד זו"ן בסוד פב"פ .. אם כן כחו גדול והוא מספיק אל זיווג המנחה לפי שאינו פב"פ רק אב"א, לכן א"צ לק"ש אחרת .. אך בערבית שהוא מדת לילה אז צריך אל היחוד ק"ש וכו". ובפי"ז: "סוד תפלת המנחה .. וא"צ לק"ש .. כי הלא בשחרית כבר אמרנו ק"ש והמשכנו מוחין עילאין, ואע"פ שאחר התפלה הם מסתלקים, עכ"ז .. מדת היום הוא חסד .. אין החיצונים שולטים כ"כ בו כי חסד גובר, לכן בבוא תפלת המנחה אין צריך ק"ש לעשות יחוד העליון וכו", עיי"ש בארוכה.

(19) ב"התמים" חוברת ז' ע' פא — שמהלשון בתניא פנ"ג "תרי"ג מצות התורה רובן ככולן הן מצות מעשיות וגם התלויות בדבור ומחשבה כמו ת"ת ובהמ"ז וק"ש ותפלה הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי וכו", שכולל מצות התפלה במצות דאורייתא, נראה שדעתו כי התפלה היא מדאורייתא. ובאגה"ת ספ"ב: "על ביטול מצות עשה דרבנן כמו תפלה יתענה כו", וכן בלקו"ת בלק ד"ה לא הביט און, מפורש כי התפלה היא דרבנן.

(20) ולדוגמא: מה ראו חז"ל על ככה ומה הביאם לתקן התפלה בכל יום, וכן מה שקשרו חז"ל התפלה עם ק"ש וברכותי והקדימו לזה פסוד"ז.

(21) תוכן ונקודת המענה — שמה שאמרו שהתפלה בכל יום היא מדרבנן היינו לפי המובן הנגלי במצות התפלה, להתפלל ולבקש מה' הבקשות הקבועות בצרכים הגשמיים, אבל פנימיות המצוה שהיא העבודה פנימית דתפלה, שענינה לקבוע בלבו ההרגש באלקות בגדולתו ואחדותו ית' והאהבה אליו ית' (וכתוצאה מזה — גם בקשת צרכיו היא על ענינים רוחניים כו'), שזהו יסוד כללות עבודת ה' בכל יום — ה"ז חובה דאורייתא, עיי"ש בארוכה.

ועפ"ז מתרץ שבתניא פנ"ג מדבר אודות החיוב דאורייתא שבמצות התפלה, להדגיש החידוש שגם היא שייכת למעשה (עקימת שפתיו הוי מעשה) אף שעיקרה כוונת הלב; משא"כ באגה"ת ששם מדבר אודות תיקוני התשובה על ביטול המצוה דתפלה ע"י תעניות — ה"ז שייך בעיקר ביחס להנוסח שתיקנו חז"ל להתפלל בכל יום, מצוה דרבנן (כי, ביחס לתפלה דאורייתא במובן הנגלי, אין נופל כ"כ עונש על ביטולה, כיון שהדבר תלוי בהרגש הלב עד כמה מרגיש החסרון כו'; ובנוגע למובנה הפנימי של התפלה — לא שייך לומר שהתיקון הוא ע"י תעניות).

(22) שענינה ההתבוננות באחדותו ית' — "שמע גו' ה' אחד", שע"ז יתעורר באהבה אליו ית' — "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'".

(23) לכאורה הכוונה, שהמענה שרצה לתרץ, מתאים רק ע"פ הדרושים שבהם מבואר

מכיון שאינו מציין בהמענה אף אי אלו מהעיקרים במאמרי דא"ח שעליהם נשען²⁴, אינני יודע באיזה מהם בפרט מוכיח שהוא כנ"ל, כי מאמרי דא"ח המדברים בענין התפלה — רבים הם: מתחיל מתניא פמ"ט וקו"א ד"ה לא טובה²⁵, ומסיים בקונטרס העבודה, וכמה וכמה דרושים באמצע.

אבל בכלל, הרי מלבד שהוא מוכרח ע"פ פשוט וע"פ נגלה דתורה, ד"ואהבת וגו' ובכל מאדך²⁶ הוא בק"ש, ותפלת יח' הוא רחמיה, קמי מריי כעבדא — הרי גם מכל החילוקים בין ק"ש לשמו"ע המבוארים בדא"ח²⁷, מוכח, שענין האהבה שייך לק"ש,

(ה' ו') עיין ברכות כ, ב שבת י' ע"א²⁷.

(ז) והם:

בריאה ואצי', שכנגדם הם צלותא דמיושב וצלותא דמעומד (לקו"ת שה"ש ד"ה שימני כחותם ביאורו ס"ה²⁸).

שהתפלה היא ביאור הק"ש (שק"ש היא העיקר), אבל אינו מתאים ע"פ הדרושים שבהם מבואר להיפך (וכאמור, שאין סתירה ביניהם) — שגם ק"ש היא הכנה לשמו"ע, היינו, שעיקר התפלה היא שמו"ע (ולא ק"ש). וראה לקמן הערה 38.

(24) ורק כותב בכללות ש"על פי יסוד מאמרי חסידות וקונטרסי רבותינו הקדושים, נראה וכו'.

(25) בפמ"ט (סט, סע"א ואילך): "ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתיים לפני' כו' .. משום שעיקר ק"ש לקיים בכל לבבך כו' .. ואיך יבוא האדם החומרי למדה זו, לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור, ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים .. ואח"כ ברכה שני' אהבת עולם אהבתנו ה' אלקינו .. כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו וכו'". ובקו"א (קסב, א): "עיקר העבודה .. היא התפלה .. והיא חובה של תורה ממש למביני מדע תועלת ההתבוננות ועומק הדעת .. בסדר שבתו של מקום ב"ה בפסוקי דזמרה ושתי ברכות שלפני ק"ש יוצר ואהבה לעורר בהן האהבה .. בהתגלות הלב בשעת ק"ש וכו'".

(26) ואתחנן ו, ה.

(27) בברכות: "דרחמי ניהו". ובשבת: "כעבדא קמי' מרי'".

(28) ושם (מז, א) — בביאור "ענין ק"ש ושמו"ע שאמרו בזהר .. שצלותא דמיושב לקבל תפלה של יד והיינו עד שמונה עשרה, לבתר צלותא דמעומד דהיא לקבל תפלה דרישא: "צלותא דמיושב הוא בבריאה .. דצלותא דמיושב הוא בחי' רצוא .. וזהו ודאי בחי' בריאה ששם שייך בחי' הרצוא והתשוקה ליכלל באצי'" (ועל זה "אמר רק דהוא לקבל תש"י .. העלאת מ"ן המעורר וממשיך המשכה דתש"י .. (ש)הוא ודאי באצילות"), משא"כ "צלותא דמעומד דהיא לקבל תפלה דרישא .. שגם מה שהוא בחי' לקבל תפלה דרישא, דהיינו העלאת מ"ן .. הנה בחי' זו היא באצילות. וזהו ענין שמו"ע שהוא בחי' אצילות שהוא בחי' ביטול .. בחי' שוב" (ועי"ז נמשך בחי' תש"ר, גילוי אור א"ס שלמעלה מע"ס דאצי').

חצר החיצונה, חצר הפנימית ובית, שכנגדם הם פסוד"ז, ק"ש וברכותי', שמו"ע (לקו"ת ראה ד"ה כי תשמע ס"ב²⁹).

חרב רומח קשת, שרומזים על ג' החלקים שבתפלה: פסוד"ז, ק"ש וברכותי', שמו"ע, כנ"ל (הוספות לתו"א ויחי ד"ה ואני נתתי ובאורו. סידור שער התפלה ד"ה הנ"ל³⁰. יעוין ג"כ לקו"ת תצא ד"ה כי תהיין³¹).

ה' ראשונה וה' אחרונה דשם הוי' (ק"ש על המטה³²).

יחוד חו"ב ויחוד זו"ן (סידור שער הק"ש ד"ה להבין ההפרש. דרמ"צ שרש מצות התפלה³³).

(29) ושם (כג, ב): "חצר החיצונה הוא בחי' פסוקי דזמרה שהם המדברים בשבח גדולת ויצר הכל והתפשטותו על כל הנבראים ואשר עשה את כל הנפלאות ואת הגדולות הללו, הללו את ה' מן השמים כו' אתה עשית את השמים כו', וכן ענין השירה שעל קריעת ים סוף התגלות הנס הנפלא בעולם הזה. וחצר הפנימית הוא קריאת שמע וברכותי'. והמלך יושב על כסא מלכותו בבית המלכות הוא בחי' תפלת שמונה עשרה שהוא בחי' ביטול כו'".

(30) בתו"א (קג, א) — בפירוש "בחרבי ובקשתי": "בקשתי בבעותי כי בקשתי הוא ג"כ לשון בקשה מלבד שהוא ענין קשת כפשוטו, והוא ענין הבקשות שבשמו"ע. ופי' בחרבי היינו ק"ש כי רמ"ח תיבין דק"ש הוא רומחא וחרבא כו' ליקח מיד האמורי .. דבור דקליפה .. אך להשפיל קליפות שבעולם גדול שלא נמשכו כדיבור בגילוי כו' אין החרב מועיל לזה, כי החרב לא יהרוג כ"א הקרוב, ולא את הרחוק ונעלם כו', לזה הוא תועלת שיזרוק חץ על הרחוק ויהרגנו כו'. וענין המשיכה בקשת הוא כדי שיהי' נורק החץ יותר למרחוק כו'". וענינו ב"צלוחא .. הדביקות וההתקרבות לה' במס"נ בק"ש ושמו"ע", ש"הבקשות שבשמו"ע הם יותר נעלים הרבה, לפי שע"י הבקשה ותחנונים הוא בא מתחלה לשפלות עצום .. בזאת יעורר ביותר ר"ר העליונים .. שנדחה מפניהם כל חושך וכחשיכה כאורה כו' .. וה"ז כמשל משיכת היתר שבקשת כל שימשכנו להלאה יותר יותר תהי' כח הזריקה הרחק מאד עד אבוד גם הנעלמים והנסתרים שבקליפה כו'".

ובסידור (עם דא"ח) ד"ה אשר לקחתי מיד האמורי (כג, ד): "בק"ש יש רמ"ח תיבין ונקרא רמ"ח, ובפסוקי דזמרה נעשה חרב פיפיות לעשות נקמה בגוים. וידוע .. דבקרבא יש חר"ב ורמ"ח. בחי' החרב הוא להרוג יניקת החיצונים בשם הוי' שבחרב יש ב' פיות כו', וברמ"ח תיבין דק"ש נעשה רומ"ח. והיינו בחרבא וברומחא שהוא מקרוב דוקא .. אבל ש"ע שהוא בחי' השתחוואה וביטול במציאות .. ה"ז בחי' קשת שהורג מרחוק .. הכנעת החיצונים גם העומדים מרחוק וכו'".

(31) ושם (לח, א): "בפסוקי דזמרה האדם מפריד הרע מהטוב שבנפשו הבהמית, כמ"ש רוממות א"ל בגרונם וחרב פיפיות בידם כו', שתי פיות להעלות הטוב למעלה ולהפריד הרע למטה .. אך לא די להפריד הרע לבד, אלא שצריך לבטלה מכל וכל, כמ"ש החרם תחרימם .. וזהו ע"י ק"ש, כמ"ש ויקח רמח בידו, שית תיבין ידחודא שבפסוק שמע ישראל עם כללות רמ"ח תיבין דק"ש הם הנקראים רומח .. והיינו כמו שע"י הרומח הוא נטילת חיות האדם לגמרי כך ע"י ק"ש מבטלים ומחרימים הרע מכל וכל".

(32) צ"ע אם הכוונה לנוסח היה"ר דקשעהמ"ט, כי שם איתא דק"ש היא כנגד אות י'.
(33) בסידור (עם דא"ח) שם בתחלתו (עג, רע"ב): "שרש ענין הק"ש הוא בבחי' יחוד דאו"א ושרש התפלה בשמ"ע הוא בבחינת היחוד דזו"נ כו', וזהו דרך כלל, ולהבין הדברים בדרך פרט וכו'". ובדרמ"צ שם (פ"ב): "ידוע בפע"ח דההפרש בין ק"ש לתפלה הוא שע"י ק"ש נעשה יחוד או"א וע"י תפלה נעשה היחוד דזו"נ וכו'". — עיי"ש בארוכה.

וענין שמו"ע הוא ביטול³⁸.

ובמילא, במה שכתב בהמענה³⁹ — הרי מכיון שק"ש היא מן התורה, וגם זמנה והנוסחא הם מן התורה, הרי כל השייך ל"שמע גו' ואהבת"⁴⁰, הי' גם בדורות הראשונים" קודם שתקנו להתפלל תפלת

ממכ"ע וסוכ"ע, אהוי"ר ובטול (תו"א ויחי ד"ה יודא אתה³⁴).

בן ועבד ( ) .

פנימי ומקיף ( ) .

רצוא ושוב ( )³⁵ .

ה' ראשונה וי' דשם הוי' ( ) .

כסא ומנורה (ד"ה נעשה נא תרצ"א פ"ה ו'³⁶).

אש וקול דממה ( )³⁷ .

(34) ושם (מה, ג) — לאחרי שמבאר שפרשה ראשונה דק"ש הו"ע האהבה בבחי' רצוא, ופ' שני שבק"ש הו"ע היראה בבחי' שוב: "אך .. בחי' הנ"ל עדיין הם בבחי' ממכ"ע .. אבל .. בחי' הוראה הוא בחי' בטול והתכללות באא"ס ב"ה ממש הסוכ"ע והן הן בחינות השתחוואות שבתפלת שמו"ע" (הובא גם בלקו"ת שה"ש בביאור לד"ה שימני כחותם הנ"ל). (35) ראה (לדוגמא) תו"א בראשית א, ד: "בחי' הרצוא .. הוא בק"ש ובחי' השוב הוא בתפלת שמו"ע" (ובכ"מ).

(36) ושם (סה"מ קונטרסים ח"א קסו, ב ואילך): "כסא הוא ק"ש .. שמע ישראל א איד דערהערט אז הוי' אלקינו איז הוי' אחד .. והוא ע"י ההתבוננות שבה' אלקינו חו"ב .. וזהו דק"ש הוא כסא שהוא כס א', דכוס הוא בית קיבול, וכס א' שהשכל האלקי יתקבל בשכל האנושי להיות הגילוי דשכל האלקי בכל עניניו .. והנה מנורה הוא שמו"ע, דשמו"ע הוא צלותא דמעומד, דקריאת שמע היא צלותא דמיושב .. ק"ש היא ההתבוננות בהשגה דבינה .. והיינו ההשגה וההבנה בגדולת ורוממות א"ס ב"ה ועי"ז בא להתפעלות הלב שמתפעל באהוי"ר. אמנם כל התפעלות היא התפעלות מורגשת, אבל שמו"ע היא צלותא דמעומד שהוא בחי' הביטול במציאות .. וכעומד לפני המלך שמתבטל בכל עצמותו לגמרי מכל וכל. וזהו מנורה הוא שמו"ע".

(37) ראה לקו"ת שה"ש ה, סע"ג: "ואחר הרעש אש הוא בחי' ק"ש ואהבת .. ואחר האש קול דממה דקה הוא בתפלת שמו"ע .. ותמן קאתי מלכא כו". וכ"ה בסה"מ קונטרסים שבהערה הקודמת. וראה גם תו"א ויחי שם. סידור ד"ה אשר לקחתי מיד האמורי הנ"ל. ועוד. (38) לכאורה הכוונה, שעפ"ז, הרי שמו"ע שענינה מס"נ — הו"ע בפ"ע ונעלה יותר מק"ש שענינה אהבה (ובמילא, המענה שרצה לתרץ — שיסודו שהתפלה היא ביאור הק"ש — אינו עולה יפה).

(39) שמשמעות דברי אדה"ז בתניא פנ"ג שתפלה מדאורייתא, קאי על ענין האהבה שבתפלה, וזהו"ע השייך לק"ש.

(40) כולל גם זה שכתוצאה מענין האהבה דק"ש — גם בקשת צרכיו (בשמו"ע) היא בענינים רחניים.

(41) לשון חז"ל — יבמות לט, ב. ושי"נ.

יח' (אלא שאז ד"אכשור דרי"41, הי' מספיק ההתבוננות דפסוק א' דק"ש לבד, ולא הוצרכו לפסוקי דזמרה וברכות ק"שט), ולא זהו מה שנתוסף בתקנת תפלת יח' שהיא עיקר התפלה.

(ח ט) עיין לקו"ת⁴² ג' לב, ד, ד"ה כי תהיין, ד"ה ויעש משה נחש, וד"ה ענין ק"ש ס"ג. תניא קו"א סד"ה הנה לא טובה. הקדמה לתו"א והוספות. סוף קונטרס העבודה.

42) בלקו"ת ג' (במדבר) לב, ד (בהעלותך ד"ה וזה מעשה המנורה): "תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה התפלה עם פסוקי דזמרה, ומדאורייתא אין צריך כ"א ק"ש ומעט תפלה כמו במקדש ראשון שלא היו מתפללין לפי שהי' שכלם בהיר בשחקים כל היום לראות ולהבין פלאות א"ס ב"ה. אבל אנשי כנסת הגדולה בתחלת בית שני ראו שנתמעט השכליים ונתקרבו הלבבות אל החומר לראות הגשם לבד, ע"כ תקנו להם התפלה וברכותי' שכולה ספורי שבחי אלקים פעמים הרבה וכו'".

בד"ה כי תהיין (תצא לח, ב): "בדורות הראשונים שלא הי' הרע גובר בהם כ"כ הי' די להם לבטל הרע שלהם מכל וכל בק"ש לבדו, לא כן עתה בעקבות משיחא שהרע מתגבר מאד ובלתי אפשר לבטלו מכל וכל בק"ש לבדה, לזאת תקנו שמונה עשרה ברכות וכו'".

בד"ה ויעש משה נחש (חקת סא, ד ואילך): "בבית ראשון לא היו מתפללין כלל. גם בבית שני תקנו אנשי כנסת הגדולה תפלה קצרה .. כל מה שיש תערובות רע ביותר צריך להפריד ע"י אש יותר גדול וחזק בתפלה לדבק בקונו, ולכן בבית ראשון שלא הי' הרע הרבה לא היו צריכין לתפלה בהתלהבות, כי אם כל מעשיהם הי' להביא הרע והדינים אל שרשם ע"י הקרבנות הי' דיים, אבל בבית שני התחילו לתקן התפלה, והיתה קצרה לפי ערך הצטרכות האש ותערובות הרע שהי' בקרבם, ואנחנו צריכים להתפלל יותר ויותר בהתלהבות מאד, וכן בכל דור ודור למטה צריך להתפלל בהתלהבות גדולה, ולא כי אכשר דרי, אדרבה, מפני גודל הרע אשר נתערב ונתרבה בכל דור ודור צריך להפרידו ע"י אש חזק בתפלה וכו'".

בד"ה ענין ק"ש (ואתחנן יב, סע"ב ואילך): "התנאים ואמוראים לא היו מאריכין כ"כ בתפלה ובפרט בפסוד"ז .. לפי שהיו גבוהים מאד במעלה .. שהי' נתפס אחד אמת בלבבם בהתבוננות מועטת בפעם אחת והיתה יתד תקועה בלבבם כל תמוט עולם ועד .. משא"כ אנחנו מגושמים ורחוקים מרוחניות שצריך להאריך עד שיתפס בשכלנו ולבנו ענין הרוחניות .. לכך תקנו לנו פסוד"ז ושתים שלפני כו'".

בקו"א (קסב, א ואילך): "עיקר העבודה בעקבות משיחא היא התפלה .. ההתבוננות ועומק הדעת .. בסדר שבחו של מקום ב"ה בפסוקי דזמרה ושתי ברכות שלפני ק"ש יוצר ואהבה לעורר בהן האהבה .. בהתגלות הלב בשעת ק"ש .. וזהו ענין ברור ניצוצות .. גבי תפלה שלכן היא עיקר העבודה בעקבות משיחא לברר ניצוצות .. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקית גדולי הערך הי' הברור נעשה כרגע בק"ש לבד וברכות שלפני ופסוד"ז בקצרה וכו'".

בהקדמה לתו"א והוספות (הנקרא לקו"ת לג"פ) בסופה. נדפס גם באוה"ת בראשית (כרך 1) (תרכג, א): "מחמת שהתורה קיצרה מאד בזה .. הפסוק שמע ישראל לזה הוסיפו והקדימו חז"ל שתיים לפני' ובא בהם בארוכה בענין ההתבוננות לעורר היראה והאהבה .. ובהמשך הזמן שנתמעטו עוד הלבבות וראו שאין די בזה הוסיפו עוד פסוד"ז להתבונן במעשה ה' ונפלאותיו". ובסוף קונטרס העבודה (ע' 50): "וזהו שלא נא' ציווי על אהבה כ"א במשנה תורה, דהנה

ג. ועוד ענין בזה — אף שאינו נוגע כ"כ לכאן, הנה:
 לכאורה גם זה ברור, הן ע"פ נגלה והן ע"פ דא"ח, שאיך
 שיהי' אופן העבודה דק"ש ושמו"ע, והפועל יוצא מזה — הרי הם
 מצות התלויות בדיבור,
 וענינם: ק"ש — קבלת מלכות שמים, ליחדו, מס"ני (דעיקר
 ק"ש ומן התורה היא פסוק ראשון), ותפלה — בקשת רחמי, כעבדא
 קמי מרי, בטול מס"נ,
 משא"כ מצות לאהבו ("ואהבת גו") — אינה מצוה התלוי'
 בדיבור אלא ברגש הלב.⁴⁵

ויעוין ג"כ שיחת יום ב' דחג השבועות תרצ"ג דף ז'⁴⁶.

ד. דרך אגב:

הערתו בענין צורך קביעות נוסח יח'⁴⁷ — יעוין יד הל' תפלה
 פ"א ה"ג וד'⁴⁸.

(י) עיין תניא פכ"ה מז'⁴³.

(כ) ברכות יג, בא'⁴⁴.

דור המדבר הי' להם גילוי אלקות מלמעלה בבחי' ראי' ממש .. והי' בהם האהבה ממילא ..
 אבל הדור שאח"כ נצטוו על האהבה .. והיינו ע"י ההתבוננות כו'. וזהו תכלית העבודה
 והיגיעה בעבודה שבלב זו תפלה לייגע א"ע בהתבוננות .. להתעורר באהבה לה' וכו'."
 — ויש לעיין בסדר הקדימה ואיחור בצינוי המ"מ הנ"ל.

(43) בפכ"ה: "צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים
 בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש .. מסירת נפשו לה' על יחודו". ובפמ"ז:
 "בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלקינו
 ה' אחד".

(44) ושם: "ת"ר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, עד כאן צריכה כוונת הלב, דברי ר"מ
 אמר רבא הלכה כר"מ".

(45) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 116 ואילך, ובהערות שם.

(46) י"ל בשעתה בקונטרס בפ"ע של ט' דפים, ואח"כ נדפסה בלקו"ד ח"ד תשע, ב ואילך.
 — ושם, שתפלה כנגד תמידין תקנום הו"ע העבודה בכירור וזיכוך נה"ב, ותפלות אבות תקנום
 הו"ע התגלות כחות נה"א מצד עצמה. והם ב' אופנים בה"תקנה" דתפלה, שענינה בעבודה
 הו"ע המס"נ, היינו, ב' מיני מס"נ, מס"נ דנה"ב, שלא יחפוץ בהגשמיות כי אם בהתכלית שבו,
 ומס"נ דנה"א, שלא יחפוץ בגילויים לבד, כי אם עיקר חפצו יהי' המשכת העצמות.

(47) שעל זה כתב (ב"התמים" ח"ז ע' פג) ש"יש לומר בפשוט, להיות כי לא כל אדם כחו
 ודעתו יפה לדבר לפני המלך, ובפרט לפני מלך מלכי המלכים ית' אשר לו דומי' תהלה, וע"כ
 תקנו נוסח קבוע שוה לכל נפש, כולל כל צרכי בני אדם".

(48) ושם: "אם הי' רגיל מרבה בתחנה ובקשה, ואם הי' ערל שפתים מדבר כפי יכלתו ובכלל

הלשון בלקו"ת ד"ה לא הביט⁴⁹ — משמעל, דקאי בדרוש זה כמ"ד⁵⁰ דהדרשא "ולעבדו זה תפלה"⁵¹, הוא אסמכתא בעלמא⁵², ולא כדעת רוב מוני המצות. ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁵³. ולענין תוכן הדרוש — אינו נוגע מחלקותם⁵⁴.

בענין התפלה שמגעת למדת יראה⁵⁵ — קונטרס העבודה⁵⁶ —

(ל) דדוחק גדול ליישב בלשון הלקו"ת, דיש בתפלה ב' ענינים: (א) בקשה בעת צרה, (ב) עבודת הלב שהיא ע"ד כונת המצות, ורק בענין הב' קאי בלקו"ת באמרו "עבודה שבלב זהו תפלה והיא דרבנן", משא"כ ענין הא' הוא מדאורייתא.

עת שירצה. וכן ענין התפלות כל אחד כפי ילתו, יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפלל פעמים הרבה. . . וכן ה' הדבר תמיד ממש רבינו ועד עזרא. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתעברו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבללו שפתם והיתה שפת כל אחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהי' מדבר אינו יכול לדבר כל צרכו בלשון אחת אלא בשבוש. . . ומפני זה כשהי' אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקב"ה בלשון הקדש עד שיערכו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות שבח לה', ושלוש אחרונות הודי', ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפציו איש ואיש ולצרכי הציבור כולן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וכו'".

(49) שהביא השואל, ששם מפורש כי התפלה היא דרבנן (כנ"ל הערה 19).

ואולי קאי הבא לקמן — על מ"ש בהמשך המענה ("התמים" ח"ח ע' סז) ש"נראה לומר כי הפוסקים דסברי דהדרשא בספרי ע"פ ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שבלב זו תפלה היא רק אסמכתא בלבד, כוונתם רק להוציא מדעת הרמב"ם שהוציא מדרשא זו מצוה מדאורייתא להתפלל בכל יום בבקשת צרכיו. . . ועל זה פליגי וסברי שאין חיוב זה מן התורה, רק בעת צרה ר"ל מצוה מן התורה להתפלל כו'".

(50) רמב"ן בסהמ"צ — מ"ע ה'.

(51) ספרי עקב יא, יד. וראה תענית בתחלתה.

(52) שהרי בתחלת הדרוש (ע, ג) מביא "וכתיב ולעבדו בכל לבבכם", ואח"כ ממשיך: "והנה עבודה שבלב זהו תפלה והיא דרבנן ואינה ממנין המצות דאורייתא וכו'".

(53) לשון חז"ל — עירובין יג, ב. וש"נ.

(54) כי, המבואר בהדרוש שהתפלה אינה ממנין המצוות, להיותה בדוגמת חוט השדרה שמעמיד ומקיים את כל האיברים והוא עצמו אינו ממנין האברים — קאי על י"ח ברכות דשמו"ע, היינו, נוסח התפלה בכל יום, שהוא לכו"ע מדרבנן.

(55) אולי קאי על יסוד ונקודת תוכן המענה ב"התמים", שעיקר התפלה היא לבוא לידי אהבה. ועל זה מעיר רבינו שיש גם תפלה שמגעת למדת יראה.

(56) בפ"ג מבואר שאף שהיראה מוכרחת להיות בכאו"א, מ"מ, לא זו היא ענין עבודה שבלב דתפלה (אלא שהזמן דתפלה מוכשר יותר לזה), כי אם לבוא למדת אהבה. ומבאר,

ראה לקו"ת בהעלותך ד"ה וזה מעשה המנורה⁵⁷.

לענין החיוב דתפלה⁵⁸, אם הוא מן התורה או לא — ראה: שו"ע אדה"ז סק"ו ס"ב. פ"ר"ח ספ"ט. שאגת ארי' סי"ד. מג"א סק"ו סק"ב ואל"י רבה שם. פס"ד להצ"צ חידושים על הרמב"ם הל' תפלה⁵⁹. ספר המצות להרמב"ם מצות עשה ה', י"ו⁶⁰. כוזרי מאמר ג' פרקים יז' יט' לה'⁶¹ (ושם מחלק בין תפלת ציבור לתפלת יחיד). וראה עוד בהנ"ל — לקו"ת⁶² ד"ה במדבר סיני ס"א. ד"ה וזה

שיראת חטא ויראת אלקים הם למטה במדריגה מענין העבודה דתפלה, ויראה עילאה היא למעלה הרבה מהעבודה דתפלה.

(57) ושם (לב, ד): "זהב שהוא יראה, כי כסף הוא אהבה מלשון נכספה שכוסף לדבק בשרשו .. וזהו נק' אהבה מסותרת שיש תמיד בלב כל איש ישראל .. וזהו נק' יראה, מצפון זהב יאתה, ולזה צריך התבוננות בגדולת א"ס ב"ה .. וע"כ תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה התפלה עם פסוקי דזמרה .. שכולה ספורי שבחי אלקים פעמים הרבה שיגיע למדת יראה".

(58) מכאן ואילך — ניתוסף לאחרי זמן, כנראה מהכת"י.

(59) בשו"ע אדה"ז: "עיקר מצות התפלה היא מן התורה שנא' ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו תפלה, אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה, ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה, ומשהתפלל פ"א ביום או בלילה יצא י"ח מן התורה .. אבל י"א שעיקר מצות תפלה היא מד"ס שהם אנשי כנה"ג שתיקנו י"ח ברכות על הסדר .. וכן עיקר". המג"א — נעתק לעיל בהערה 7. באל"י רבה — בהטעם שמי שתורתו אומנתו מפסיק לק"ש ולא לתפלה: "הטעם בלוש שהוא דרבנן .. אף להרמב"ם דס"ל דתפלה דאורייתא, מ"מ אין זמנה קבוע דאורייתא".

בפ"ח, שאגת ארי' ופס"ד להצ"צ — הובאו פרטי הדעות והשקו"ט בזה, עיי"ש בארוכה. ובפס"ד הצ"צ כתב גם: "ועיין בפ"ר"ח סי' פ"ט שהראה פנים מכמה סוגיות לדעת הרמב"ם ואחר כך הביא ראיות טובא כהרמב"ן, וסיים שהעיקר כמ"ש הרמב"ן ז"ל. וכ"ד השאגת ארי' סי' י"ד. וכ"כ אאזמור"ר ז"ל בסי' ק"ו".

(60) ושם: "מצוה ה' הוא שצונו לעבדו .. ואע"פ שזה הציווי הוא גם כן מהציוויים הכוללים .. הנה יש בו יחוד אחר שהוא ציווי לתפלה. ולשון ספרי ולעבדו זו תפלה .. ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו מנין לעיקר תפלה מצוה מהכא את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד .. הכוון אליו להתפלל כו'". "מצוה י' היא שצונו לקרוא קריאת שמע .. קריאת שמע דאורייתא. וכתוב בתוספתא כשם שנתנה תורה קבע לקריאת שמע כך נתנו חכמים זמן לתפלה, רוצה לומר שזמני התפלה אינם מן התורה, אמנם חיוב התפלה עצמה מן התורה כמו שבארנו, וחכמים ז"ל סדרו להם זמנים כו'".

(61) בפ"ז — לאחרי שמבאר תוכן ברכת יוצר אור ואהבת עולם, ק"ש וכו': "ויעמוד לתפלה .. בברכות הכוללות כל ישראל, כי הבקשה והתפלה במה שמתיוחד בו היחיד אינם אלא מן הרשות .. יתחיל בבקשת צרכיו בכלל כל ישראל .. כי התפלה הנענית אינה אלא כי אם לקהל וכו'". בפ"ט מבאר "היתרון לקהל מכמה פנים .. ומפני כן קבעו לנו שיתפלל היחיד .. תפלתו בצבור כו'". ובפ"ה, בהדוגמאות על כך ש"לא היו סומכים אלא על התורה שבע"פ": "ויבאר לי מאין הוא חייב בתפלה אל-ל" (לולי הפירוש בתושבע"פ).

(62) בד"ה במדבר סיני (במדבר ב, ג): "תקנו התפלה בזמן חורבן בהמ"ק דוקא, כי בזמן שהי' בהמ"ק קיים לא היתה שליטה וממשלה להרע שמקליפות וסט"א לידבק באדם כ"כ,

מעשה המנורה (מן התורה אין צריך כ"א ק"ש ומעט תפלה*). קונטרס העבודה. ד"ה ויעש משה נחש. ד"ה בחקתי הב'.

בתניא פמ"א⁶³ כתב אדה"ז שהעבודה במנין תרי"ג. ועיין ספר המצות מ"ע ה'⁶⁴, דהא שהעבודה היא במנין תרי"ג אף שהיא מצוה כוללת, היינו דוקא אם תמצי לומר שנכלל בה ציווי התפלה, היינו, דתפלה היא מן התורה. ובסהמ"צ שם בפירוש דרך מצוותיך, דלהרמב"ן דס"ל תפלה מדרבנן, ולכן לא כלל העבודה במנין תרי"ג מצות — מכניס מצות עשה אחרת במקומה.

(* בספר זכרון לראשונים סי' רנ"ח הובאה תשובה לר' שרירא גאון — העתקתי ממבוא ל"אוצר התפלות" — וז"ל: כך שמענו שלא הי' להם בתפלה בבית ראשון אלא ברכות אבות וגבורות וקדושת השם, והם ג' ראשונות, ועבודה וברכת כהנים לבסוף, אחר שמברכין על המאורות וקוראין עשרת הדברות וקורין שמע והי' אם שמוע ומזכירין יצי"מ בפ' ויאמר ומברכין אחת לאחרי' על גאולת ישראל באמת ויציב. ושאר ברכות של תפלות בבית שני תקנום הנביאים ואנשי כנסת הגדולה.

ויתפרדו כל פועלי און כו', אבל בזמן חורבן בהמ"ק עת אשר שלט כו' תגבורת היצה"ר ונה"ב, צריך להפריד ע"י התפלה דוקא ברשפי אש וצמאון וצעקת הלב .. ותיקנו להתפלל בכל יום כי בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך להוסיף אומץ כו'".
ד"ה וזה מעשה המנורה, ד"ה ויעש משה נחש, וקונטרס העבודה — נעתקו לעיל בהערה

.42

ובד"ה בחוקותי (בחוקותי מז, ד): "קודם הק"ש בחי' אהבה .. צריך להיות פסוקי דזמרה .. שהוא מלשון זמיר עריצים פי' שע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה בפסוקי דזמרה הוא מזמר ומכרית בחי' הרע שתוכל להתפשט בנפשו בחי' אהבה אלקית .. ולכן החיוב דפסוקי דזמרה לא נזכר במשנה, רק שתיים לפני' כו', כי לא הי' נצרך זה אצלם בכל יום כו'".
— ויש לעיין בציון מ"מ הנ"ל, אם הם בהמשך להמ"מ בקטע שלפני' לענין "תפלה מן התורה או לא", כפי שיש לדייק בהלשון בכמה מהם, כמו: "תקנו התפלה בזמן חורבן בהמ"ק דוקא", "בבית ראשון לא היו מתפללין כלל", שמוזה משמע שתפלה אינה מן התורה, ולאידך — מן התורה .. צריך .. מעט תפלה".

(63) ושם (נו, א): "היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג".

(64) נעתק לעיל בהערה 60.